

Titu Maiorescu

**Jocuri de putere în Principate
(1866-1900)**

TITU MAIORESCU

**JOCURI DE PUTERE
ÎN PRINCIPATE
(1866–1900)**

Editura BOOKSTORY

București

– 2023 –

Prefață

Alături de *Memoriile* regelui Carol, introducerile la cele șase volume de *Discursuri* ale lui Titu Maiorescu sunt singura noastră istorie contemporană.

Dorința autorului a fost ca acele introduceri să se tipărească la un loc. Adăugând și părțile aflate în manuscris, editorul le înfățișează acum sub titlul *Jocuri de putere în Principate (1866–1900)*.

Pentru generația de azi, studiul acestei opere va fi de un folos netăgăduit. Cine va dori să urmărească dezvoltarea țării noastre în epoca întemeierii regatului, va putea s-o privească aici ca într-o oglindă curată.

Cu ce impresie vor rămâne cititorii deprinși a urmări în politică respectul legilor morale e o chestiune de temperament și de concepție cu privire la viață. S-ar putea ca pe unii să-i copleșească un sentiment de tristețe sau cel puțin de compătimire pentru slăbiciunea oamenilor din țările cu puțină pregătire culturală. În orice caz, citind în paginile ce urmează judecățile lui Maiorescu – nepărtinitoare nu numai față de prieteni, ci și față de adversari –, cei care iubesc adevărul vor învăța deplin ce înseamnă seninătatea istoriei. Și astfel, îndreptătorul culturii noastre, în faza de renaștere a poporului și a statului român, va rămâne și după moarte un îndreptar sigur pentru toate conștiințele neșovăitoare.

I

O scurtă privire asupra situației politice a României de la 11 februarie 1866 până la 11 martie 1871

În urma abdicării silite a lui Alexandru Ioan I (Cuza) la 11/23 februarie 1866, guvernul trece de fapt asupra Locotenenței Domnești Lascăr Catargiu – general, N. Golescu – colonel, N. Haralambie, iar guvernul numit în aceeași zi este astfel compus:

Ion Ghica – prim-ministru și Externe

Dimitrie Ghica – Interne

Ion C. Cantacuzino – Justiție

Petru Mavrogheni – Finanțe

C.A. Rosetti – Culte

Maior Dimitrie Lecca – Război

Dimitrie A. Sturdza – Lucrări Publice.

Numirea maiorului Lecca la departamentul de război este semnul caracteristic al noului guvern și totodată, cel mai periculos precedent.

Însăși răsturnarea lui Cuza-Vodă a fost un fapt greu de justificat. Liber ales de națiunea din cele două Principate, Cuza merita o soartă mai bună și nu era lucru cuminte ca să arătăm Marilor Puteri, sub a căror garanție ne aflam puși prin Tratatul de la Paris din 30 martie 1856, că națiunea se înșelase în persoana alesului ei. Unirea Principatelor cu înlăturarea Comisiei Centrale din Focșani, legea rurală, chiar dobândită cu prețul loviturii de stat din 2 mai 1864, și secularizarea averilor mănăstirești vorbeau în favoarea lui Cuza; iar în privința relei lui administrări se cuvenea poate mai multă răbdare, oricât de încercată

ar fi fost prin camarila Librecht, Pisoschi etc. și prin niște guverne precum cel din urmă, în care Nicolae Kretzulescu avea președinția, Internele, Agricultura și Lucrările Publice, Alexandru Papadopolu-Calimah Externele, un Ion Oteteleşeanu Finanțele, un Dimitrie Cariagdi Instrucția Publică, Justiția și Cultele, iar Alexandru Beldiman Poliția Capitalei.

Căci una dintre calamitățile, de care trebuia să scape țara, dacă era să-și aibă viitorul mai asigurat, erau tocmai desele schimbări de domn (numai din 1800 încoace se întâmplaseră în Muntenia vreo 15 și în Moldova 14), și noi, după de abia 7 ani de domnie a lui Cuza, făceam acum înșine ceea ce imputasem mai înainte intrigilor din Fanar și ne arătam tot așa de rău năvăliți.

Ce e drept, o cerință principală a programului național statornicit de divanurile ad-hoc, domnul ereditar dintr-o Casă suverană a Europei, rămânea încă de îndeplinit; și pe de altă parte, situația politică generală la începutul anului 1866, când se pregătea alianța dintre Prusia și Italia împotriva Austriei, reclama poate în România un domnitor care să inspire mai multă încredere. Dar chiar în acest caz se naște întrebarea dacă nu era de preferat ca alegerea domnului străin să fie făcută fără violență, cu liberul consimțământ al principelui Cuza; căci o abdicare voluntară în vederea marelui scop național era plănuită de el însuși. Mesagiul său pentru deschiderea sesiunii parlamentare pe 1865–1866, citit în Cameră la 5 decembrie 1865, cu două luni înaintea răsturnării, se termină cu următoarele cuvinte:

„Fie în capul țării, fie alături de dumneavoastră, eu voi fi întotdeauna cu Țara pentru Țară, fără altă țintă decât voința națională și marile interese ale României. Eu voiesc să fie bine știut, că niciodată persoana mea nu va fi o împiedicare la orice eveniment care ar permite de a consolida edificiul politic, la a cărui așezare am fost fericit de a contribui. În Alexandru Ion I, domn al românilor, românii vor găsi întotdeauna pe colonelul

Cuza, care declara Puterilor garante că el primește îndoita alegere numai ca un depozit sacru“.

Intenția de a părăsi tronul era așadar oficial indicată de însuși principele, și în ianuarie 1866, când cumnații săi Dimitrie și Teodor Rosetti veniră să-i arate temerile lor legate de conspirația ce se pregătea, Cuza le răspunde nepăsător, că nu mai există motiv de conspirare, fiindcă el avea să abdice peste două luni, spre îndeplinirea cerințelor divanului ad-hoc.

Pentru apropiata eventualitate pare a se fi urmat o corespondență între Cuza și Napoleon al III-lea în privința succesivului dintr-o familie suverană.

Oricum ar fi și oricâte circumstanțe atenuante s-ar admite pentru răsturnarea lui Cuza, modul cum s-a executat această răsturnare rămâne condamtabil.

Trei ofițeri (Vasilie-Pilat, Costiescu și Lipoianu) pătrund în noaptea de 10 spre 11 februarie în palat și îl silesc pe „Alesul Națiunii“ să subscrie următorul act, publicat îndată în *Monitorul Oficial* de vineri, 11 februarie 1866:

Abdicare,

Noi, Alexandru Ioan I, conform dorinței națiunii întregi și angajamentului ce am luat la suirea mea pe tron, depun astăzi, 11/23 februarie 1866, cărma guvernului în mâna unei Locotenente Domnești și a ministerului ales de popor.

Alexandru Ioan

Nu contează cine a redactat acest act silnic cu frazeologia „ministerului ales de popor“. Guvernul a fost așa de puțin ales de popor, că, în același număr al *Monitorului*, se publică decretul prin care noua Locotenentă Domnească „ordonă și numește“ guvernul Ion Ghica.

În acest guvern, precum am arătat, maiorul Lecca, comandantul batalionului de vânători, căruia îi era încredințată în acea noapte garda domnului țării, era numit ministru de Război.

O asemenea numire însemna nesiguranța armatei și nesiguranța tronului.

Și pentru ca să nu rămână îndoială asupra acestei însemnări, ziarul autorizat al partidului, care de acum înainte era chemat să aibă un rol mult mai pronunțat în conducerea politicii românești, se grăbea să publice chiar a doua zi, într-un articol de fond plin de laude pentru ofițerii conspiratori și mai ales pentru maiorul Lecca, „acest brav și patriot oștean, căruia îi datorăm recunoștință“, următoarea profesiune de credință asupra armatei: „Opinia acestei foi în privința datoriilor unui militar se știe că este cu totul opusă aceleia ce este în genere admisă în oștirile permanente. Nu înțelegem și nu știm cine poate înțelege cum un militar poate fi îndatorat a-și ține jurământul său către un guvern, care ar călca el jurământul său și când acea călcare ar fi recunoscută prin o aclamare generală“.

Iar maiorul Lecca publica în același număr al *Românului* o scrisoare către un căpitan din batalionul de vânători, în care zicea: „Actul ce am făcut este un fapt istoric, și vânătorilor le va rămâne o glorie eternă pentru devotamentul ce au avut către patrie, iar eu mă voi fâli pururea că am fost instrumentul patriotismului lor¹“.

Și ce este tot așa de semnificativ, *Românul* din ziua următoare (numărul din 14 și 15 februarie 1866) se arată solicitat de ofițerii conspiratori ca să nu-i treacă sub tăcere, cel puțin pe cei „care au dat adeviziunea lor mai înainte de 11 februarie“, și astfel laudă în prima linie pe coloneii Cretzulescu și Tănase Călinescu,

---

¹ Peste 22 de ani, într-o scrisoare de la 1 februarie 1888, fiul lui Vodă-Cuza explică astfel alegătorilor săi din colegiul III de Mehedintși de ce nu poate primi mandatul de deputat, pe care i l-au încredințat: „Nu-mi este permis să fac parte dintr-o Adunare, care desigur va fi iarăși prezidată de acel nelegiuit care a trădat pe domnitorul încredințat pazei sale“. Scrisoarea a fost publicată în *Epoca*.

pe căpitanul de artilerie Alexandru Candiano și pe mai mulți alții, al căror nume se vede publicat acolo.²

* * *

Sub asemenea auspicii, guvernul din 11 februarie, după o încercare neizbutită cu contele Filip de Flandra, urmează în zilele de la 2 până la 8 aprilie 1866 plebiscitul, care cu 685 969 de voturi pentru și 224 contra consacră alegerea principelui Carol din Casa Suverană de Hohenzollern. La 10/22, noul principe, în vârstă de 27 de ani, printr-o spontană hotărâre, sosește în capitala țării și înaintea Adunării Constituante, prezidate de Manolache Kostake (Iepureanu), depune jurământul, iar noua Constituție, sancționată la 30 iunie, e promulgată la 1 iulie 1866.

Cel dintâi guvern al principelui Carol I (11 mai 1866) este astfel compus:

Lascăr Catargiu – prim-ministru și Interne

P. Mavrogheni – Externe

General Ion Gr. Ghica – Război

Ion C. Cantacuzino – Justiție

Ion C. Brătianu – Finanțe

C.A. Rosetti – Culte

Dimitrie A. Sturdza – Lucrări Publice.

După două luni, L. Catargiu, Brătianu și Rosetti părăsesc guvernul. La 15 iulie se formează cabinetul Ion Ghica cu Mavrogheni la Finanțe, apoi la 2 martie 1867, cabinetul C. Kretzulescu, și așa mai departe. În mai puțin de cinci ani se schimbă zece cabinete și se fac vreo 30 de modificări ministeriale parțiale, până când, începând din 11 martie 1871, de la al

---

² O scrisoare a răposatului Dimitrie Cariagdi, datată de la 12 ianuarie 1872 și adresată detronatului domnitor Cuza la Florența, cuprinde următoarele rânduri: „Aici am găsit o colonie de români, St. Sihleanu, N. Rosetti, N. Negri, Candiano, care zice că face studii de Drept. Candiano mi-a arătat că a venit la Florența să implore iertarea Măriei Voastre“.

doilea cabinet L. Catargiu, începe era guvernelor serioase cu o mai lungă durată.

Situația, întotdeauna grea la începutul domniei unui principe străin, devenise în cazul nostru excepțional de grea prin întâmplările arătate mai sus.

Relativ ușoară era admiterea faptului îndeplinit din partea celor șapte Puteri garante, cu toată opoziția formală a reprezentanților lor, care în conferința din 2 mai 1866, convocată ad-hoc, declaraseră alegerea plebiscitară nevalabilă. Fiindcă, după articolele 22 și 27 ale Tratatului de la Paris, niciuna dintre puteri nu avea dreptul să intervină singură împotriva noastră, ci trebuia să dobândească încuviințarea celorlalte, chiar în această multiplicitate și divergență de interese sta puțința liberei noastre dezvoltări. Principele Carol, la sosirea în țară, avea aprobarea lui Napoleon al III-lea și nu mai puțin importanta aprobare a lui Bismarck, dacă nu direct a regelui Prusiei.

Prin urmare, relațiile externe ale noii domnii, oricât de grea ar fi fost dobândirea recunoașterii ei din partea Înaltei Porți în octombrie 1866, aveau să se consolideze din an în an, și astfel una dintre prevederile divanului ad-hoc, când își formulase cerința principelui străin, se dovedea pe deplin îndreptățită.

Și raportul dintre Carol I și Constituția noastră din 1866, cu prematurul ei liberalism, nu putea pricinui mari greutateți. Principele Carol, deși până atunci ofițer în armata prusiană și trăind în atmosfera Curții de la Berlin, unde democrația liberală era foarte rău văzută, rămăsese independent în judecata sa politică, se afla în relații mai intime cu moștenitorul Tronului Prusiei, ale cărui aspirații constituționale erau cunoscute, și nu se sfiise a se pune în contact cu societatea burgheză din Berlin, dușmana naturală a reacționarismului aristocratic. În iarna 1865–1866, cercurile bine informate de acolo vorbeau chiar de întârzierea intenționată a înaintării prințului Carol la rangul de căpitan, tocmai din cauza înclinărilor sale liberale. În asemenea împrejurări este lesne de explicat că Ion Brătianu, cel dintâi bărbat politic din România, cu care s-a întâlnit principele Carol (19/31